

Oleksandr
Myched

Jazyk vojny

Kronika invázie

„Bol to workshop,
ako nenávidieť smrť.
Bol to workshop,
ako milovať život.“

Preložila Veronika
Moscatello Goldňáková

absynt
prekliati/reporteri

absynt

Oleksandr Myched: Jazyk vojny

Kronika invázie

Preložila Veronika Moscatello Goldiňáková

*Saškovi, Oksane a Pippi,
ktorí sa mi stali domovom*

Vydanie a preklad publikácie je financované
Európskou úniou v rámci programu
House of Europe.

Funded by
the European Union

HOUSE
OF
EUROPE

Spolufinancované Európskou úniou v rámci
programu Creative Europe. Vyjadrené názory
a postoje sú názormi a vyhláseniami autora(-ov)
a nemusia nevyhnutne odrážať názory a stanoviská
Európskej únie alebo Európskej výkonnej agentúry
pre vzdelávanie a kultúru (EACEA). Európska únia
ani EACEA za ne nepreberajú žiadnu zodpovednosť.

Co-funded by
the European Union

Copyright © 2024 by Oleksandr Myched
Translation © Veronika Moscatello Goldňáková
Design & Layout © Pavlína S. Morháčová
Cover Photo: Lisa Bukreyeva
ISBN 978-80-8203-650-6

Intro

383. deň invázie. Buča. Byt mojich rodičov. Prešiel rok, odkedy tu neboli a sú nútení nazývať „domovom“ iný byt. To je dlhšie, než stihli bývať v tomto.

Svetlom zaliaty balkón. Šíre nebo. Prekrásny výhľad. V diaľke vidno hostomeľské letisko, miesto, ktoré sa navždy bude spájať s ukrajinskou Mrijou. O týždeň, o dva všetko zahalí zelená a biela farba a skryje jazvy okupácie.

Keď som bol v tomto byte prvý raz od oslobodenia Kyjivskej oblasti, vchodové dvere držali len na niekoľkých skrutkách a kusoch montážnej peny. Počas okupácie ich vylomili vandali alebo ruskí vojaci a naši priatelia ich starostlivo dočasne opravili.

Tí, čo tu boli, všetko prevrátili hore nohami a rozbili každé elektronické zariadenie, čo našli. Akoby odmietali civilizачný pokrok alebo sa báli vlastného zverského odrazu.

Okno na balkóne a na otcovej spálni prerazil úlomok delostreleckého granátu, ktorý po sebe zanechal krásnu čipku v podobe roztriešteného skla. Úlomok preletel cez dvere, prerazil sklenený povrch na dverách šatníka na chodbe a zaryl sa hlboko do steny.

Majstri vymenili dvere a okenné výplne.

Ale ten úlomok, čo sa zaryl hlboko do steny, zostáva na svojom mieste. Je pre mňa dôležité, že tam je.

Všetko vyzerá v najlepšom poriadku – nové dvere, zasklené okná, rany okupácie sú vymyté, spúšť po vandaloch uprataná... Lenže ten úlomok okupačného granátu sa zarezal do mňa. Znamená všetko.

Nemôžem predstierať, že ma nebolí.

V tejto budove už nikto nebýva. A cez nové okenné tabule vidím rozbité roky vojny.

*

Túto knihu som začal písať v prvý deň invázie a pracoval som na nej po celý rok, zapisoval som kľúčové body novej reality a zaznamenával štiepenie vedomia. Je o mne, mojej rodine a o priateľoch, ktorí sa nám stali rodinou. A o priateľoch, ktorých mi tento rok priniesol.

Táto kniha je o tom, čo sa nám stalo.

Obsahuje aj štyri rozhovory. S Jevhenom Tereščenkou, kyborgom, ktorý v roku 2014 bránil donecké letisko a bol donútený vrátiť sa do vojny. S Larou Jakovenkou, umelkyňou, ktorá bola nútená všetko opustiť a spolu s matkou sa presťahovať do zahraničia. S Jevhenom Spirinom, novinárom, ktorý sa zúčastnil na exhumácii masových hrobov v Buči. A s Tetanou Myched, literárnou vedkyňou, mojou mamou, ktorá spolu s mojím otcom za tento rok prežila nepredstaviteľné veci.

Moja kamarátka, právnička Roksoľana Hera zostavila kroniku vojnových zločinov, ktoré za tento rok spáchali ruskí vojaci. Každý z opísaných prípadov porušuje „vojenské zvyklosti“, na každý z nich sa vzťahuje konkrétny článok Rímskeho štatútu a každý z nich svedčí o nepotrestanom

zle. V knihe sú obsiahnuté len úryvky tejto kroniky. Pretože celá je neznesiteľná.

*

Táto kniha je o tom, čo nesmieme zabudnúť. Ani odpustiť.

Jazyk vojny

Začiatkom marca 2022 sa v Kyjive malo otvoriť Divadlo dramaturgov. Jedinečný kultúrny počin – divadlo, v ktorom by bolo všetko pod taktovkou dramaturgov. Dvadsaťteho piateho februára o 23.59 bola naplánovaná uzávierka súťaže pre dramaturgov, ktorých nové hry by mohli byť predstavené pri otvorení divadla. Téma: „nepokoj“. V ozname o súťaži sa píše, že všetci vieme, o aký nepokoj ide aj kto ho vyvoláva.

Chcel som napísať svoju prvú hru a zapojiť sa do súťaže. Opísať v nej pocity, zachytiť okamih. Vo vedomí mi pulzovala predstava: nad nami sa vytvára obrovský, nezmer-
ný čierny mrak chaosu. Chápadlo Lovecraftovho Cthulhu a v hustej tme sa mihajú hmyzie krídla.

V závere hry mala byť scéna odvolávajúca sa na zvyčaj-
ný hollywoodsky obraz: temnotu presekne silný lúč svetla. Ale na rozdiel od hollywoodskeho kliše je v tejto tme len prázdnota. Tento chaos sa kŕmi chaosom. Je to úplná ničota.

Z tej hry som nestihol napísať ani riadok, pretože ma prebudila vojna. Prebudil ma chaos. A zvuky ruských vr-
tuľníkov.

S manželkou Olenou bývame v dome v Hostomeli, obci pri Kyjive.

V druhý deň vojny do našich domov vojde okupačná skupina ruských špeciálnych jednotiek. Ľudí vyvedú na ulicu a s namierenými puškami ich nútia pokľakať si. Ako v lete 2014 v Doneckej a Luhanskej oblasti, Rusi sa zhromažďujú pri obytných budovách a civilných obyvateľov používajú ako štíty. Rozmiestňujú sa na pozície a niekoľko hodín ostreľujú všetku premávku na diaľnici vedúcej popri našich domoch, v smere do Varšavy.

Teraz v lese tlejú ostatky civilov, ktorých Rusi pozabíjali.

Les pri našom dome je pre nás výnimočným miestom. Pred pár rokmi, krátko po tom, čo sme sa sem prisťahovali, sme so susedmi bojovali proti nelegálnej výstavbe namiesto lesa. Vtedy sme prehrali boj proti miestnemu cáríkovi a jeho „tituškom“.

V tomto lese, za nelegálne postaveným supermarketom, stoja Rusi. Lenže nerozumejú jednej veci: nech už sú Ukrajinci akokoľvek rozhádaní, zoči-voči nepriateľovi stojíme spolu. Aj aktivista, ktorý bránil les, aj „tituško“, ktorý stál na cáríkovej strane. Odvtedy akoby uplynuli stovky rokov.

Každý z nás má svoj zoznam toho, čo v tejto vojne okupantom neodpustí. Môj zoznam otvára rozhovor s mamou. V to prvé ráno.

V lete 2021 sa moji rodičia, obaja profesori literárnej vedy, presťahovali do krásneho nového bytu v Buči. Z bytu majú výhľad na letisko v Hostomeli.

Po prvom ruskom útoku na letisko som telefonoval s mamou. A hlas, čo mi kedysi spieval uspávanky, do slúchadla počítal: „Synak, prvý, druhý, štvrtý, siedmy, desiaty, trinásty vrtuľník. Bože.“

Potom vraví, že vidí scénu, ktorá pripomína prelet vrtuľníkov z filmu *Apokalypsa* Francisa Forda Coppolu za zvukov Wagnerovho *Letu valkýr*. Naživo, na vlastné oči. A to im neodpustím nikdy.

Zoznam každého z nás je nekonečný.

*

Táto vojna je podlá, bezzásadová a špinavá. Rusko nielenže všade rozosieva chaos, ale zároveň rozhadzuje sieť diverzantov, prezlečených do civilu. Žili medzi nami. Teraz sú v dave.

Časť z nich však možno rýchlo identifikovať: nielenže nepoznajú okolie, ale ani nerozumejú po ukrajinsky a nevedia vysloviť niektoré základné ukrajinské slová.

Jazyk sa stáva zbraňou a spoľahlivým nástrojom obrany.

*

V tej chvíli sa celá krajina správa ako jediný celistvý organizmus, ktorého srdce je naplnené láskou k rodnej zemi a nenávisťou voči okupantom. Zdvorilosť možno stretnúť na každom kroku. Na benzínkach sa nikto neháda a všetci dodržiavajú dopravné predpisy.

Prvý deň uplynie bez akéhokoľvek vandalizmu kdekoľvek v krajine.

Ale cesty sú posiate rozbitými automobilmi. Ľudia sa vezú s rodinami, malými deťmi, domácimi miláčikmi,

vyčerpaní nekonečnou evakuáciou do bezpečia, nezastavujú sa ani na minútku.

Koľko môže trvať prvý deň invázie?

Môj a Olenin trval 34 hodín.

*

Rusko svojim médiám zakazuje nazývať vojnu vojnou či inváziu inváziou. Ako píšú ich dejiny, ruskí „mierotvorcovia“ zostávajú anonymnými kusmi mäsa.

Už nemusíme vysvetľovať, prečo „*Kyiv, not Kiev*“ ani prečo je to „rusko-ukrajinská vojna“ a nie „ukrajinská kríza“.

*

Algoritmus správ mi zobrazuje príspevok známej ruskej literárnej kritičky a intelektuálky. O čom píše od začiatku invázie? O knihách, ktoré umožňujú utiecť od reality.

Okamžitý ban.

Rusi musia konečne pochopiť, že táto vojna je aj ich a ruská kultúra s ňou priamo súvisí. Musia pochopiť, že kým trvá vojna, ich filmy sa nesmú premietiť na festivaloch. Nesmú sa prekladať ich knihy. V múzeách sa nesmú vystavovať nijaké retrospektívy klasikov ruského umenia. Svetlo sveta nesmie uzrieť žiadne nové vydanie Dostojevského. Ruskí umelci, bez ohľadu na akýkoľvek protivojenský pátos, nesmú mať hlas. Nesmú sa premietiť filmy nakrútené v koprodukcii s ruským financovaním. Nesmú sa nakrúcať nové filmy pre streamingové platformy. Teraz nie je čas na rozlišovanie typu „tento je disident a tamten zasa hlas svedomia“.

Všetko ruské musí mlčať.

Neskôr riaditeľ Ermitáže vyhlási: „Pred začiatkom špeciálnej operácie v Ukrajine boli výstavy ruských múzeí všade. To bola naša, ak chcete, ‚špeciálna operácia‘. Veľký kultúrny útok.“

Nikto nepotrebuje vaše *soft power*, „nie vojne“, „my sme ho nevolili“, „*not in my name*“, „Putin je jedno a ruský národ iné“ ani „kultúra bez politiky“.

Nikto to nepotrebuje, kým Ukrajinci a Ukrajinky aj bez vojenských skúseností berú do rúk zbrane a bránia svoju zem a umelci sa tlačia v protileteckých úkrytoch vo svojich kultúrnych inštitúciách.

Vaše čierne štvorčky na profilových fotkách diktáturu nepoložia.

Potrebná je vaša prítomnosť na námestiach a uliciach ruských miest.

Potrebné sú vaše peniaze pre ukrajinskú armádu, ktorá zastaví váš chaos.

Pochopte, prečo sa v Ukrajine názov „Rusko“ píše čoraz častejšie s malým písmenom: *rusko*. Prečo sa malým písmenom píše aj meno zločinca, ktorý tú vojnu rozpútal. Ako názov choroby.

*

Čo môže spraviť každý cudzinec?

Vyzývať svoju vládu, aby poskytla finančnú, vojenskú a diplomatickú pomoc Ukrajine. Aby nad nami zatvorili oblohu.

Pomôcť ubytovať utečencov z Ukrajiny.

Hovoriť o ruskej invázii do nezávislej Ukrajiny a o tom, že logika tejto invázie zachádza za hranice antiutópie a absurdna. O vojne, ktorú vláda Ruska nevie vysvetliť svojim

obyvateľom, z ktorých sa stali chodiace mŕtvolky. O vojne, ktorá prebieha storočia a trvá od roku 2014.

Organizovať akcie, protestovať pri veľvyslanectvách a konzulátoch Ruska vo svojej krajine, domáhať sa od svojich médií informácií: vo svete sa musí každú sekundu pripomínať, že uprostred Európy prebieha urputná a podlá vojna proti demokratickej krajine.

A nezabúdajte, že ukrajinská armáda potrebuje dotácie.

Odmietajte akúkoľvek spoluprácu s akýmkoľvek ruskými podnikateľmi, športovcami, predstaviteľmi priemyslu či kultúry. Na policiach vašich obchodov sa nesmie ocitnúť žiadny ruský tovar.

Krajina, čo rozosieva chaos, musí zostať v úplnej izolácii. Všetci musia pochopiť, že táto vojna sa týka každého. Pretože tento chaos sa môže len šíriť, nepozná hranice.

*

Pár dní pred začiatkom invázie sme s manželkou večerali s niekoľkými hrdinami obrany doneckého letiska, „kyborgmi“. Pri rozhovore o vojne s Ruskom nevyberajú slová. Po každej nadávke sa ospravedlňujú. Prepáčte, vravia, to je jazyk vojny.

Jazyk, v ktorom sa všetko nazýva pravými menami.

Vojna je vojna a nie operácia.

Choď do piče, ruská vojnová loď – to je celonárodné presvedčenie.

Absolútna izolácia je zbraň, ktorú si chaos zaslúži.

Najväčšou útechou je to, že blízki sú v poriadku, moje mesto sa ubránilo a ruskí okupanti sú zničení.

*

Tento text píšem počas prvých troch dní vojny.

V celej krajine všetci tí, čo sa dostali do bezpečia, začínajú odznova žiť svoje životy.

V Hostomeli bojujú proti kadyrovcom.

V mestách pripravujú okupantom na privítanie Molotovove kokteily.

Moji rodičia spolu so susedmi trávajú ďalšiu noc v pivnici, v improvizovanom protiletackom kryte. Zakaždým doň schádzajú zo siedmeho poschodia a so sebou berú aj milovanú čiernu mačku, ktorú mama volá Bebička a otec Zina.

Ja s manželkou Olenou sme v Černivciach. U priateľov, ktorí nás vpustili do svojho života.

V protiletackých krytoch sa rodia deti a Rusi hádžu bomby na nemocnice.

*

Nikdy som nepísal politické eseje a vlastne vôbec nemám rád publicistický štýl. Obsahuje priveľa zápalu a pátosu. A len málo nuáns. Také texty sú príliš dočasné.

Ale teraz chcem zaznamenať túto chvíľu. Chvíľu, keď celá krajina tvorí jeden celok. A jediný jazyk, ktorým môžeme hovoriť, je jazyk vojny.

*

Do februára 2022 som nikdy nedržal v rukách zbraň. Týždeň pred inváziou sme s Olenou trávili pár hodín skladaním a rozoberaním pušky kalašnikov a skúsili sme z nej aj strieľať. Teraz bolestne ľutujem, že sme to nerobili aj skôr.

Ale na výcviku som si uvedomil, o čom by mohla byť moja hra Nepokoj. O predtuche vojny. Mala by obsahovať refrén, kódex strelca, ktorému na prvom výcviku vysvetľujú, ako zaobchádzať so zbraňou.

Chcel som, aby si moji diváci, ak aj zabudnú zvyšok hry, pamätali štyri základné pravidlá:

1. vždy budem narábať so zbraňou, akoby bola nabitá;
2. nikdy nenamierim zbraň tam, kam nechcem strieľať;
3. prv než vystrelím, vždy skontrolujem, čo je pred terčom a za ním;
4. nikdy nestisnem spúšť, kým zbraň nemieri na terč.

Terč je jasný. Pravidlá zaobchádzania so zbraňou poznáš. Zbraň, nech už je v akejkolvek podobe, máš v rukách. Použi ju.